

КЫРГЫЗ ТИЛИ

(окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептер үчүн)

11 _____ класс

A ВАРИАНТЫ

Аты-жөнү _____

Мектептин аталышы _____

Место для
штампа

Тестке баа коюуга предметтик комиссия гана укуктуу.

Жыйынтык упай жана баа:

1-бөлүмдүн упайы	2-бөлүмдүн упайы	3-бөлүмдүн упайы	Жат жазуунун упайы	Жыйынтык упайы	*Баа	Текшерүүчүнүн аты-жөнү / колу
				_____ / _____		

* баа коюуда упайларды которуунун таблицасын колдонуңуз.

Тест 3 бөлүмдөн турат:

1-бөлүм. 60 тесттик тапшырма – 50 мүнөт.

2-бөлүм. 3 текстке 20 тесттик тапшырма берилет – 60 мүнөт.

3-бөлүм. Тапшырмасы менен жат жазуу – 40 мүнөт.

1-БӨЛҮМ. ЛЕКСИКА. ГРАММАТИКА

Тестти аткаруу убактысы – 50 мүнөт.

Тесттик тапшырмалардын саны – 60.

Тестти аткарууда сөздүк колдонууга болбойт.

Таблицанын сол жагында сүйлөмдөр (1, 2 ж.б.), ал эми оң жагында жооптордун варианттары берилген. Туура жоопту таап, аны тегеректеп белгилеңиз. Эгерде жаңылып **туура эмес** белгилеп алсаңыз, анда ал вариантты чийип салып, **туура** деп эсептеген жоопту тегеректеп белгилеңиз.

Тапшырмаларды аткарыңыз.

Упай
0/1

Кептин стилдерин белгилеңиз.

1	Тил эстетикалык маанайды жаратуучу жана таратуучу функцияны аткарат. Эстетикалык функцияны ишке ашырууда элдик накыл сөздөрдүн бай казынасы жардам берет.	А) публицистикалык стиль Б) иштиктүү стиль В) көркөм стиль Г) илимий стиль	
2	Бал чайкаган кымыз келди. Алмамбет Бакайдын улуулугун урматтап, оболу ага ийилип кесени сунду. Чаңкап келген Алмамбет сыпайы болуп, сыр алдырбай кеселедеги кымызды жутту.	А) публицистикалык стиль Б) иштиктүү стиль В) көркөм стиль Г) илимий стиль	

3	Быйыл бийик тоолуу райондордо суук катуу болгонуна байланыштуу аркар-кулжалар ылдыйлап, жакага түшүштү. Малчылар алар үчүн да тоют даярдап коюшкандыгы маалымдалды.	А) публицистикалык стиль Б) иштиктүү стиль В) көркөм стиль Г) илимий стиль	
Иш кагаздарынын түрлөрүн белгилеңиз.			
4	Мен, Асанов Илим, 1982-жылдын 15-майында Ош шаарында дарыгердин үй-бүлөсүндө туулгам. Кесибим – агроном.	А) арыз В) маалымдама	Б) тил кат Г) өмүр баян
5	Нарын облустук ооруканасына 0,5 коюм (ставка) менен иштегенге шыпыруучу керек.	А) арыз В) ишеним кат	Б) тил кат Г) кулактандыруу
Кептин түрлөрүн белгилеңиз.			
6	Күнү-түнү тынбай жалбырактары дирилдеп, теректер ар кандай үндөрдү салып шуулдайт. Бирде жээкке урунган эрке толкундай угулар-угулбас шарпылдайт. Бирде тымтырс ...	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	
7	Аюу чээнин кылдаттык менен даярдайт. Себеби, ал кышында мамалактуу болот. Эң бир кызыгы – аюу мамалактарынын төрөлгөнүн да билбей калат экен. Анын балдары өз алдынча ойноп калганда гана аюу терең уйкудан ойгонот. Бирок кыш кете элек болсо, аюу уйкусун уланта берет.	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	
8	Бүгүн театрга окуучулар жана мугалимдер эрте чогулушту. Бул жерде мектептер арасында уюштурулган “Логиканын күчү жана сыры” деген мелдештин бет ачары болуп өтмөкчү.	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	
9	Бул көпөлөк эң чоң түнкү көпөлөк болуп саналат. Анын алдыңкы канаттары жыландын башын чагылдырып турат. Бул өзгөчөлүк аны душмандарынан сактаганга жардам берет. Дагы бир өзгөчөлүгү бул көпөлөктүн оозу жок. «Анда алар кандай жол менен азыктанышат?» - деген суроо туулат. Алар бир-эки жума эле жашашат. Ошондуктан ооздук аппараты болбойт.	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	
10	Шаардагы мыкты китепканалардын бири – Алыкул Осмонов атындагы борбордук китепкана. Анын имараты апакай мрамор таштары менен кооздолгон. Ичинде окурмандар үчүн бардык шарттар түзүлгөн. Аудио жана видео залдары заманбап жабдылган.	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	
11	Көпчүлүк адамдарга жаз мезгили жагат. Себеби, жер жаңыланып, чөп жашылданып, жаратылыш жаңы жаралгандай абалга келет. Жазында адамдарда да көп өзгөрүүлөр болот. Алардын маанайлары көтөрүлүп, жеңил кийинип, күн нуруна жүзүн тосуп ырахаттанышат.	А) сүрөттөө Б) баяндоо В) ой жүгүртүү	

Сөздөрдүн түрүн белгилеңиз.			
12	Астрономия илиминде Жер Күндү айланары далилденгени айтылат.	А) тике сөз В) кош сөз	Б) кыйыр сөз Г) кошмок сөз
13	«Мен, эне боломун. Мага ушу эки баланы бер», - деди бугу.	А) кош сөз В) кошмок сөз	Б) тике сөз Г) кыйыр сөз
14	Күкүк өз атын өзү чакырган куш деп күлүп калышат карыялар.	А) кош сөз В) тике сөз	Б) кошмок сөз Г) кыйыр сөз
15	Сүйлөмдү толуктаңыз. Кыргыз элинде: “Тил – акыл-эстин _____”, - деген сөз бар.	А) кулпусу В) эшиги	Б) сандыгы Г) жарыгы
16	Белгиленген сөздүн маанисин аныктаңыз. Сергей күзгү сатып алганына абдан кубанды.	А) мезгил В) чымчык	Б) буюм Г) айбан
17	Белгиленген сөздүн синонимин аныктаңыз. Алымбектин зайыбы боз үйдүн ичин адам суктангандай кылып жасалгалады.	А) келинчеги В) жеңеси	Б) эжеси Г) кошунасы
18	Белгиленген сөздүн антонимин аныктаңыз. Акылайдын чачы эң эле коюу болуп, тараганда кыйынчылык жаратат.	А) кара В) суюк	Б) эски Г) тунук
Фразеологизмдердин маанилерин белгилеңиз.			
19	Дүйшөнгө бул адамдын өңү жылуу учурады.	А) сулуу В) тааныш	Б) ысык Г) нурдуу
20	Уулбаланын жасаган иштери Сагын аксакалдын күңүлүнө толду.	А) көңүлүнө В) ичине	Б) жүзүнө Г) кашына
21	Атасы Бакайды “Бөйрөктөн шыйрак чыгарбай жөн отурчу!” - деп тыйып койду.	А) жок нерсени айтуу Б) көзгө тааныш учуроо В) курсагын тойгузууну каалоо Г) бөйрөгү ооруп жатканы	
22	Баягы Жангазы дагы эле беш өрдөгүн учурганды токтотпоптур.	А) куш таптаганын Б) адамдарды алдаганын В) учууну каалаганын Г) мергенчиден сактаганын	
23	Семёндун жүрөгү тоо экен! Карачы, тоого чыгып бара жатканын.	А) назиктиги В) ыймандуулугу	Б) коркпогондугу Г) билимдүүлүгү
24	Бишкектен эртең менен чыгып, көз ачып жумганча эле Ысык-Көлгө келип калдык.	А) аз В) тез	Б) көп Г) кеч
25	Окуусун бүтүп келген уулуна карап апасы: “Уулум, бир ичеги болуп калыпсың го?” - деди муңайып.	А) арыктап кетүү Б) тамакты начар ичүү В) суу ичпей калуу Г) окуудан чарчап келүү	
26	Макалды толуктаңыз. Акыл деген “алтын таажы”, ар бир башка _____.	А) жарашпайт В) жашашпайт	Б) келишпейт Г) окушпайт
Макалдардын маанилерин белгилеңиз.			
27	Алма быш – оозума түш.	А) эмгекчил адам В) тилдүү адам	Б) жалкоо адам Г) жакшы адам
28	Баскандан эринген адам, бир кезекте _____.	А) уктаар В) окуур	Б) жүгүрөр Г) жуунар
29	Казды туурап, карганын буту сыныптыр.	А) атаандашуу В) урушуу	Б) бийлөө Г) учуу

30	Күч бербеген жылкыдан, сүт берген уй жакшы.	А) пайдалуу нерсе В) соода жасоо	Б) суусундук ичүү Г) тапшырма жазуу
Сүйлөмдөрдү толуктаңыз.			
31	Түштүк-Батыш Монголиядан жана Түштүк Сибирден кыргыз жазуулары табылганын _____ далилдеп чыгышкан.	А) илимпоздорду В) илимпоздор	Б) илимпоздорго Г) илимпоздордо
32	Дыйкандар данды ортого чогултуп, андан кийин ырымын _____.	А) көрүшөт В) ырдашат	Б) жасашат Г) курушат
33	Чон атамдын үйүнө жакындаганда карала _____ тосуп чыкты.	А) дөбөт В) үпүп	Б) коён Г) төө
34	Жолду айтып коёсузбу? Шаарга жаңы келгендиктен _____.	А) адашып калдым В) басып калдым	Б) алмашып Г) чалынып калдым
35	Акыл Карачач падышанын жашырган табышмагын _____.	А) казып чыкты В) байлап койду	Б) таап чыкты Г) жазып койду
Белгиленген сөздөрдү аныктаңыз.			
36	Ысык-Көлдүн суусунун деңгээли бир калыпта болбойт.	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) баяндооч
37	Анара, сен да быйыл окууну бүтүп жатасың.	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) баяндооч
38	Анвар машинасынан жай түшүп , үйүн көздөй басты.	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) баяндооч
39	Андрейдин чоң атасы кубанганынан эмне айтарын билбей калды.	А) себеп бышыктооч В) татаал аныктооч	Б) тике толуктооч Г) татаал баяндооч
40	Акылсыз алты уулундан акылы тетик кыз артык.	А) толуктооч В) бышыктооч	Б) аныктооч Г) ээ
41	Сарандык атага күнөө, жалкоолук балага күнөө.	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) баяндооч
42	Кечээ эле келдиңер эле, бүгүн кайтып жатасыңарбы?	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) баяндооч
43	Сыдырым жел жүрдү . Асманды булуттар каптады . Жамгыр төктү .	А) келер чак В) өткөн чак	Б) учур чак Г) кыймыл атооч
44	Ольга Антоновна Олегдин үйүнө барып, атасы менен сүйлөшүп келди.	А) бышыктооч В) аныктооч	Б) толуктооч Г) ээ
Сүйлөмдөрдү толуктаңыз.			
45	Балдар, силер аба менен дем аларыңарды билесиңер, себеби аба Жердин айланасында гана _____.	А) болот В) көрөт	Б) күлөт Г) жууйт
46	Байкем менен кечке ат миндик да, акыры суунун жээгине _____.	А) жедик В) жеттик	Б) карадык Г) жаздык
47	Кайрат, камчыны алып, тиги боз бээни _____ кел.	А) ырдап В) айдап	Б) чалып Г) казып
48	Кумурска өзү кичине болсо да, күчү тоо ____.	А) антартат В) чаптайт	Б) кураат Г) жутат
49	Жайлоого агам экөөбүз бара _____.	А) жатасың В) жатам	Б) жатат Г) жатабыз
50	Небереңиз жаңы эле ушул аянтта ойноп _____, Мавлюда Шавхатовна.	А) жүрдү В) жүрүшөт	Б) жүргөн Г) жүрөсүздөр
Этиштерди сыпаттаңыз.			
51	Айша апамдын кыздары эгиз козудай ээрчишип, абдан ынтымактуу жүрүшөт.	А) 1-жак, жекелик сан В) 3-жак, көптүк сан	Б) 2-жак, көптү сан Г) 3-жак, жекелик сан

52	Мергенчи калың токойдун арасынан бугунун чаарчыгын көрдү.	А) 1-жак, жекелик сан Б) 2-жак, көптүк сан В) 3-жак, жекелик сан Г) 1-жак, көптүк сан	
53	Ооба, Валентина Михайловна, иним эртең сөзсүз барып жолугат.	А) учур чак Б) өткөн чак В) өткөн чак Г) уңгу тактооч	
54	Апа, мен келечекте Исхак Раззаковдой жетекчи болом.	А) өткөн чак Б) келер чак В) учур чак Г) чакчылдар	
Сүйлөмдөрдү толуктаңыз.			
55	Окуй+ _____, ойной+ _____, орой+ _____	А) –мин Б) –мын В) –мин Г) –мүн	
56	Биздин токойлордо жөргөмүш, коңуз, саратан сыяктуу курт-кумурскалар көп _____.	А) кездешет Б) отурат В) окушат Г) турат	
57	Атамдын карааны көрүнөбү деп карай берип көз талыды, _____ үмүтүмдү үзгөн жокмун.	А) бирок Б) себеби В) албетте Г) анчейин	
58	Өлкөдө кен байлыктарды ачуу, чалгындоо _____ башка изилдөө иштери жүрүп жатат.	А) деги Б) жана В) кийин Г) де	
59	Сүйлөмдөгү байламтанын түрү кайсы? Султанмураттын аты үркүп кишенеди, себеби жакын жерден “тарс” деген дабыш чыкты.	А) божомолдогуч байламта Б) каршылагыч байламта В) багындырма байламта Г) салыштырма байламта	
60	Сүйлөмгө тыныш белгисин туура коюңуз. Түлкү короодогу жайнаган тоокторду аңдып үйгө жакын сойлоп барды.	А) ; Б) , В) : Г) –	
1-бөлүмдүн жыйынтык упайы			

1-БӨЛҮМДҮН АЯГЫ!!!

2-БӨЛҮМ. ОКУУ ЖАНА ТҮШҮНҮҮ

Текст менен иштөө убактысы – 60 мүнөт. Тапшырмаларды аткарууда сөздүк колдонууга болот. Тапшырмалардын саны – 3 текст жана аларга карата 20 тесттик тапшырма. Туура жоопту таап, аны тегеректеп белгилеңиз. Эгерде жаңылып **туура эмес** белгилеп алсаңыз, анда ал вариантты чийип салып, **туура** деп эсептеген жоопту тегеректеп белгилеңиз.

Текстти окуп чыгыңыз.

Пётр кандай падыша болгон?

Дүйнөгө таанымал орус падышаларынын бири – Пётр I болгон. Ал 1682-жылы бийликке келген жана 1725-жылы бийлигин өткөргөн акыркы император катары тарыхта белгилүү. Ал эң мыкты даярдыктагы аскерди түзүүгө жетишкен. Аскерлери үчүн бирдей форма тиктиргенге буйрук кылган. Мисалга алсак, жөө аскерлер жашыл кийим кийишсе, кавалериясы көк кийим жана кара шляпалары менен айырмаланган.

Пётр I өзгөчөлөнгөн аскерлерине алтын жана күмүш медалдарды тапшырууга буйрук кылган. 1693-жылы ал биринчилерден болуп кеме куруп, аны “Ыйык Павел” деп атаган. Балтика флотун негиздеп, “Штандарт” деген парустуу фрегатты курдурган. Падышанын аскерлери Англияга, Голландияга жана Венецияга окууга жөнөтүлгөн. Петербург академиясын түзүп, анын бүтүрүүчүлөрүн “гардемариндер” деп аташкан.

Пётр I Европанын тажрыйбасын үйрөнүп, маданиятын, искусствосун, илимин өздөштүргөн. Орусиядагы узун сакалчан боярлардын сакалдарын кырктырган, кийимдеринин этегин кыскарткан. 1699-жылы декабрь айында Пётр I жыл сүрүү календарына да жаңылык киргизип, жаңы жылды 1700-жылдын 1-январынан баштоо жөнүндө указ чыгарган.

Пётр I убагында алгачкы жолу шаарды куруу пландаштырылып, үлгү боюнча жүргүзүлгөн. Ал өлкөнү уездерге жана губернияларга бөлүү боюнча реформа киргизген.

Мектептерди ачып, балдарды сабаттуулукка жана арифметикага окутуп-үйрөтүүгө шарт түзгөн. Пётр билим алууга кары-жашына карабай бардыгын үндөгөн. Ушул эле жылы китептердин коллекциясын түзгөн.

XVIII кылымдын башында падыша Пётр I заводдорду, темир эритүүчү ишканаларды ачуу менен мылтык, пушка, якорь жасата баштаган.

Пётр I Россия императору деген титулду алган. Өзүнүн катуу ооруп жаткандыгына карабай Петр I Ладога каналынын курулушун текшерүүгө барган. Каналдын узундугу жүздөгөн километрди түзгөн. Петрдун дарыгери Лаврентий анын бул саякатына каршы болгон, бирок Пётр аны уккусу да келген эмес. (230 сөз)

Тапшырмаларды аткарыңыз.

Упай

0/2

1	Пётр I такка отурган жылды жана анын титулун белгилеңиз.	А) 1682- жылы, император В) 1725-жылы, боярин	Б) 1693-жылы, падыша Г) 1622-жылы, капитан	
2	Жөө аскери кавалериясынан эмнеси менен айырмаланган?	А) куралы В) саны	Б) кийими Г) бою	
3	Петрдун билим чөйрөсүнө киргизген жаңылыктарын белгилеңиз.	А) Ар бир шаарга китепкана ачууну пландаштырган. Б) Уезддер менен губернияларда китепканаларды ачкан. В) Мектептерди ачкан, китептердин коллекциясын түзгөн. Г) Маданиятты, илимди өздөштүргөнгө шарт түзгөн.		
4	Жаңы жыл майрамы эмнеге байланыштуу майрамдалат?	А) императордун указына Б) европалыктарды туурап В) падыша аскери түзүлгөн күнгө Г) падыша такка отурган күнгө		
5.	Текст боюнча Петрду сыпаттаган сөздү белгилеңиз.	А) баскынчы, кудуреттүү В) академик, таанымал	Б) император, майдачыл Г) реформатор, өжөр	
6	Петрдун кандай каалоосу болгон?	А) Элинин билимдүү, маданиятуу, аскери күчтүү, өлкөсүнүн кубаттуу болгонун каалаган. Б) Өзүнүн академиясын бүтүрүүчүлөргө алтын, күмүш медалдарды тапшырууну каалаган. В) Китептердин коллекциясынын Россиянын бардык губернияларында болушун каалаган Г) Европага саякатка барып, аскерлерин кийиндирүүдө жаңылык алып келүүнү каалаган.		
7	Кандай максатта заводдор, ишканалар курулган?	А) элге жумуш керек болуп В) сабатсыздыкты жоюу үчүн	Б) согушка даярдык көрүү Г) академия ачуу үчүн	
8.	Петрдун өжөрлүгүн кайсы саптагы маалымат далилдейт?	А) Эч кимди укпай, бардык тармакты өзүнө каратып алган. Б) Император титулун өзүнө ыйгарып, такты өткөрүп алган. В) Ооруп калса да, каналдын курулушун текшерүүгө барган. Г) Боярлардын сакалын кырктырып, кийимдерин кыскарткан.		

Текстти окуп чыгыңыз.

Пахта

Кыргызстандын түштүк аймагында пахта өстүрүү кеңири таралган. Пахта – өтө баалуу өсүмдүк. Андан эң мыкты була алынат. Байыркы кездерде эле жапайы пахтанын буласын жыйнашкан. Аны адегенде, Индияда, андан кийин Кытайда, Египетте өстүрө башташкан. Муслина, ажайып кооз чыт – жеңил, жука кездеме болуп саналат. Бул өсүмдүктүн бийиктиги 1 же 1,5 метр болот. Гүлдөрү бадырайып чоң. Бышканда ачылып, үлпүлдөгөн аппак кебез чыгат. Аппак кебезди чыгарып, аны жазып жиберсе чигиттери көрүнөт. Аларды бөлүп алуу жөнөкөй иш эмес. Чигит жипчелерге оролгон. Алар өтө ичке, бири узун, бири кыскараак жипчелер.

Пахтанын жип болуучу буласы – мөмөсүндө. Бир эле талаага эгилген пахтаны бир нече жолу жыйноо керек, себеби көсөктөр ар кайсы мезгилде ачылат. Атайын машиналарда була чигиттерден ажыратылгандан кийин ийрүү фабрикасына жөнөтүлөт. Ал жерде була ийрилет да, токуу фабрикасына жиберилет. Мында пахта кездемелери: чыт, батис, маркизет, сатин, момозий, тор кездемелер токулат. Төшөк, сүлгү, пластмасса, целлюлоза, фотоплёнка – булар да пахтадан алынат. Пахтадан техникада да колдонулуучу бекем, бышык кездемелерди да жасашат.

Пахтанын чигитинен май сыгып алышат. Мындай майды консерва жана маргарин, самын жасоодо пайдаланып, глицерин, стеарин да алынат. Ал эми майын сыгып алгандан кийинки чигит күнжара деп аталып, малга тоют катары колдонулат. Чигиттин кабыгынан этил жана метил спирти чыгарылат. Пахтанын сабагы, сөңгөгү отун, курулуш материалы боло алат. Жалбырагынан алма жана лимон кислоталарын бөлүп алышат. Ошондуктан пахта эң маанилүү техникалык өсүмдүк катары илимде белгилүү.

Пахта жөнүндөгү алгачкы эмгек XVI кылымда пайда болгон. XVIII кылымда Карл Линней пахтанын төрт түрүнө илимий мүнөздөмө жүргүзгөн. Ал түрлөрү африкаазия, перу, инди-кытай жана мексика пахталары деп аталган. (240 сөз)

Тапшырмаларды аткарыңыз.

Упай
0/2

1.	Пахтанын чигит жипчелеринин мүнөздөмөсүн белгилеңиз.	A) өтө жука, бири учтуу, бири кыска B) бири узун, бири кыскараак, өтө ичке B) өтө жеңил, бири ичке, бири узун Г) бири сары, бири кара, өтө катуу	
2.	Пахтаны бир нече жолу жыйноо эмнеге байланыштуу?	A) көсөктөр бир мезгилде ачылганына B) көсөктөр ар кайсы мезгилде ачылганына B) көсөктөр күзүндө ачылганына Г) көсөктөр жаандан кийин ачылганына	
3.	Пахта кездемелеринин түрлөрүн белгилеңиз.	A) кебез, тор, сатин, атлас, момозий, кап кездемелер B) батис, кашемир, чыт, тор, сатин, атлас кездемелер B) батис, чыт, маркизет, сатин, момозий, тор кездемелер Г) парча, жибек, атлас, кашемир, драп кездемелер	
4.	Пахтадан техникада колдонулуучу кездемелердин жасалышы эмнеге байланыштуу?	A) нымды өткөргөнүнө B) катуулугуна B) бышыктыгына Г) сууну өткөрбөгөнүнө	
5.	Пахтанын спирт алынуучу бөлүгүн белгилеңиз.	A) пахтанын куурайынан B) пахтанын гүлүнөн B) зыгырдын жалбырагы Г) чигиттин кабыгы	
6	Пахтага илимий мүнөздөмө берген окумуштуу кайсы?	A) М.Лазарев B) К.Линней B) К.Либкнехта Г) М.Ланге	

Текстти окуп чыгыңыз.

Коала – сүт эмүүчү жаныбар

Дүйнө жүзүндөгү эң сырдуу, флора-фаунасы бай материк – Австралия. Мына ошол Австралиянын чыгыш бөлүгүндө, негизги азык болгон эвкалипт өсүмдүктөрү көп токойлорунда коала деген эң кызыктуу сүт эмүүчү жашайт. Эвкалипт өсүмдүгүнүн жалбырактарында энергия деңгээлин камсыз кылган азыктардан сырткары уулуу заттар да бар экени аныкталган.

Коаланын жаагы күчтүү жана башынын көлөмү денесине караганда чоң. Анын организмнин зат алмашуу темпи төмөн жана суткасына 18ден 20 саатка чейин уктайт. Ошого байланыштуу анын энергия сарптоосу азаят.

Коалалар баарлашуу үчүн бийиктиги, жыштыгы жана күчү боюнча айырмаланган ар кандай үндөрдү колдонот. Төмөнкү жыштыгынан улам бул үндөр алыс аралыктарды басып өтүшү мүмкүн. Ошонун негизинде бул жаныбарлар мүмкүн болгон коркунучтар жөнүндө же репродуктивдик мезгилге байланыштуу маалыматтарды алмаштыра алышат. Эң кызыктуусу, коала үн чыгарып

жатканда жүзү менен ар кандай белгилерди берет. Ал улуганда, ызаланганда кулактары алдыга карап, үстүнкү эриндери кыймылга келет. Тескерисинче, кыйкырыкта кулактары артка жылып, эриндери кысылат.

Коаланын жүнү калың тон сыяктуу. Анын мындай тону сууну өткөрбөйт, ошондуктан, жаан жааганда коала суу болбойт. Анын күчтүү жана узун буттары, булчундуу денеси менен бирге коаланын даракка чыгуу учурунда өз салмагын көтөрүүгө мүмкүнчүлүк берет. Анын арткы жана алдыңкы буттарынын узундугу бирдей. Ар бир бутунда бештен манжасы болот. Экинчи жана үчүнчү манжасы биригип, бирөөсүн түзөт да эки тырмактуу келет. Бул денесин кенелерден тазалоо үчүн эң маанилүү роль ойнойт.

Коалада жыт сезүү органы өзгөчө мааниге ээ, анткени эвкалипт жалбырагындагы токсиндин деңгээлин айырмалай алат. Акыркы мезгилде коаланын саны азаюуга дуушар болуп, анын айрым түрлөрү жоголуп кеткен. (230 сөз)

Тапшырмаларды аткарыңыз.

Балл
0/2

1.	Коала эмне үчүн Австралияда көп кездешет?	А) анын өзүн эркин сезген жери Б) анын негизги азыгы - эвкалипт В) аны багуучу адамдар бар Г) ал бул жерден тез көбөйөт	
2.	Коаланын энергия сарптоосунун аздыгы эмнеге байланыштуу?	А) көп тамактангандыгына Б) көп баскандыгына В) көп уктагандыгына Г) жыт сезгендигине	
3.	Коала баарлашуу үчүн эмнени колдонот?	А) угуусун Б) көрүүсүн В) кыймылын Г) үнүн	
4.	Эмне үчүн коала жаан жааганда суу болбойт?	А) жашына алат Б) уясынан чыкпайт В) жүнү тон сыяктуу Г) көп суу ичет	
5.	Коаланын беш манжасындагы тырмагынын санын белгилеңиз.	А) үч Б) эки В) беш Г) бир	
6	Коалага эвкалипт жалбырагындагы токсиндерди айырмалоо үчүн маанилүү органын белгилеңиз.	А) көрүү органы Б) угуу органы В) жыт сезүү органы Г) даам татуу органы	
2-бөлүмдүн жыйынтык упайы			

3-БӨЛҮМ

Тапшырмасы менен жат жазуу

Бул тапшырмага жат жазуудан кийин жооп бересиз.

Сүйлөмдөрдү тексттин мазмунуна ылайык ирети менен жайгаштырыңыз.

Сүйлөмдөр	Тапшырманын туура жообу
А) Фрей көздүн жашы стрессти азайтат деген.	
Б) Адам көз жашы аркылуу түрдүү эмоцияларын көрсөтөт.	
В) Аялдар көп ыйлагандыктан узак жашашат.	
Г) Жаштын курамында морфий сыяктуу түрдүү заттар бар.	
3-бөлүмдүн упайы	

ТЕСТТИН АЯГЫ!